

Час веселой математики

«Көрдөөх ахсаан»

- Сыала: – ахсааны үөрэтиигэ оџолор интэриэстэрин көбүтүү;
– чыыһылалар тустарынан ылбыт билиини чинэтии;
– булугас өйгө, сатабылга, өйү сайыннарарга задачалары суоттаабын;
– хамаанданан үлэлииргэ үөрэтии;

I Тэрээһинэ:

Биир! икки! биир! икки!
Тэбис тэннэ хаамсаммыт
Иккис кылаастар иһэбит.
Таптыыр Ийэ дойдубут
Чэлгийэрин туһугар
Туһа дьоно буоларга
Үөрэнэргэ бэлэммит.
«Чэрэс» команда
«Көрдөөх ахсаан»
оонньоуга бэлэм.

Биир! икки! биир! икки!
Тэбис тэннэ хаамсаммыт
Иккис кылаастар иэббит
Уьун куннэ тардыан
Иннибит диэки хаамсабыт.
«Чэрэс» команда
«Көрдөөх ахсаан»
оонньоуга бэлэм.

Утуе кунунэн кунду оџолор, ыалдыттар!

«Көрдөөх ахсаан» курэхтэһиибитин сабалыбыт. Бу курэхтэһииттэн эьиги билиигит кэнэн, болџомтолоох, булугас ейдеех буоларга, толкуйдуу уерэнэргэ эрчиллэн, ону кытта сэргэ оонньоон- керулээн тарџааьахпыт. Хас биирдиигит кехтеехтук кытта сатыахтаах. Ким этиэй математика уроугар бийиги тугунан дьарыктанарбытын?

«Маннайгы хардыылар» диэн хобоону аабан иьитиннэриэхтэрэ Виталина уонна Уйусхан.

Быйыл аан маннай дьон хайдах ахсаан аабар буолтарын, чыыһылалар теьеџе уескээбиттэрин этэргэ кучумэбэй. Былыргы дьон ессее танааы- сабы тиктэр буола иликтэринэ, сир аьын хомуйалларыгар, балыктыыллларыгар, араас кетердеру, кыыллары бултуулларыгар уонна туттар малларын оностоллоругар билигин бийиги ахсааны чыыһылалар кемелерунэн аабарбыт курдук аабар наада буолбута. Ахсааны аабы туьунан билбэтэр да, былыргы киьи илиилэрэ таба муостарын, бере харахтарын ахсааныгар сеп тубэьэрин билэрэ. Ити курдук сыыйа ахсаан аабарга туспа эталоннар уескээн испиттэр. Оннук эталоннарынан кетердер харахтара, икки илиитин, атабын тарбахтара буолаллар.

Дьэ онон, кийи тебетугэр харахтарыгар сеп тубэбиннэрэн, чыыбылалар ейдебуллэригэр кэлэр.

Былыргы кийи тугу эмит атастааары гыннабына айылба кестуулэрин диэки ыйара, уксугэр бэйэтин лабааларын кердерере.

«икки» «биир» – уьу билбэт

«икки» «икки» – туерт

«икки» «икки» «биир» – биэс.

Сыллар ааан истэхтэрин аайы ахсаан аат улам кэнээн барбыт, сыыйа «ус», «туерт», «биэс» ахсаан ааттар кестубутгэр. Ахсааны аабарга чэпчэтэр сыалтан дьон предметтэри тус-туьунан белехтерге уурталаан аабар буолан испит.

Бугун манна мунньустан,
Оччутгуохпут, оонньоохпут.
Ахсаан уустук уроогар
Билбиппитин кэпсиэхпит.

Бииртэн биьи сабалаан,
Уонна диэри аабабыт.
Бэрээдэгин туьунан,
Миэстэлэрин булабыт.

Сантиметр туьунан
Маннай биллибит.
Линейканы туьунан,
Сатаан кэмниир буоллубут.

«Кыра», «улахан» бэлиэтин
Лаппа ейдеен эрэбит.
Тэннэьини кердерен,
Суруйары сатыыбыт.

Эбии дьайыы эпπιэтин
Икси эмиэ туттабыт.
Араас ньыма булунап,
Кэбээстик суоттуубут.

Кебурэтии дьайыытын
«Уустук эбит» - диэбэппит
Аны бииргэ эбиилиин
Араарбакка барабыт.

Биллибэти бэлиэтээн,
Икси эмиэ туттабыт.
Тэннэиблин аттаран,
Судургутук суоттуубут.

Задачаны чочуйан,
Толкуйдууру таптыыбыт.
Учууталбыт аабаатын,
Оноьуутун кэпсиибит.

Компоненнар ааттарын
Уроук аайы истэбит.
Кинилэри мэлдьитин
Биьи умнуо суохтаахпыт.

Фигуралар керуллэн,
Кэрэхсиирбит уксээтэ.
Еруттэри аабаттаан,
Септеех ааты бирэбит.

Математика уроогар биьиги хайыы 1-1000 диэри чыыбылалары кытта билсэн, суус иьинэн эбэргэ, кебурэтэргэ уерэнэ сылдьабыт.

II Тэрэьинэ:

Оонньоубут (курэхтэьиибит) быраабылатын кытта билсиьииэххэьин.

Икки командаба араьыстыбыт.

«Чэрэс» - сеп эпπιэт аайы тэллэй.

«Черес» - сеп эпπιэт аайы эриэхэ хомуйан иьииэххит. Теье элбэх хаьаастанаьыт да каьийылаах тахсыаххыт.

I Туьумэх.

Бастагы курэхтэбийбит аата «Математической футбол». Манна бийги ейбутун сытыылыахпыт. 10 мээчиккэ холобурдар суруллубуттар, сепке суоттаан воротаба киллэрэ сатыахтааххыт.

II Туумэх.

Булукас ейге, сатабылга, ейу сайыннарарга кэрэхсэбиллээх задачалар.

- 1) 100 см уонна 1 метр ууннаах балабалартан хайалара уунуй? (тэн)
- 2) 100 чыыбыланы уон тэн чыыбылаттан хайдах уeskэтиллиэй? (10+10)
- 3) Килиэп сыаната 17 солкуобай. Икки килиэп сыаната теьенуй? (34руб)
- 4) «Три корочки» 7 солкуобай, уу ыларбар теьену телуехпунуй? (21руб)
Туерт ... (28руб)
- 5) Хаьаайын 12 кроликтаах: онтон 8 хара эбит уоннааьыта манан. Хас манан кролик баарый? (4 манан кролик)
- 6) 2 уол 2 чаас устата уруок аахпыттар. Биирдиилэрэ хастыы чаас уруок аахпыттарый? (2ч)
- 7) 9 харандааьы 3 уолга тэнник биэрбиттэр. Биирдии уол хастыы харандааьы ылбытый? (3шт)
- 8) Таня уонна Маша суурэн куоталаспыттар. Таня 60м суурбут, Маша киниттэн 4м хаалбыт. Маца хас метрэни суурбутуй? (56м)
- 9) Арай эбэн эйиэнэ
Аьыс уоннаах дьэ буоллун,
Аны алта сылынан
Теье сааьын туоларый? (86 сааьын)
- 10) 6 оьо шара баар: куеьэ кьыылынааьар аьыйах, саьархайа кьыыллааьар элбэх. Ханнык ен элбэьий? Хастыы шар баарый? (саь.-3; кьы.-2; куех.-1)

Сынньалан.

Уон биир

Уон мээчиги ойуулаатым –
Олаата биир уону уeskэттим
Онно эбии бири ойуулаат,
Ааьан кеертум: уон биир эбит.

Ити курдук ылылынна
Икки бэлиэлээх чыыбыла.
Уоннаах, биирдээх, уон биирдэр
Тэбис – тэннэр, биирдиилэр.

Уон икки

Уонна иккини эбилиннэ –
Уон икки чыыбыла аатганна:
Маннай уоннаах ааьылынна,
Онтон биирдээх этилиннэ.

Муус устарга, уон иккискэ,
Гагарин космоска кешпутэ.
Советскай Союз хорсун уола
Сири эргийэн кэлбитэ.

Уон туерт

Уон ус кэннэ кэксэьэ
Уон туерт кэлэн туруоьа
Балааьар кердертее,
Хайдах кини уeskээтэ

Уон биэс

Уон туерт бииринэн улаатта
Уон биэс чыыбыла уeskээтэ
Онно биирдээхпит улаатта,

Уон ус
Уон икки бииринэн улаатта –
Уон ус чыыбыла табыста.
Уоннаах, биирдээх теьете
Аабарбыттан ейденне.

Былыыр-былыр ердеебутэ,
Уон иккилиинэн аабаллара.
Кини кэннэ турааччы
Туьата суобун курдуга.

Уон сэттэ
Уон алта кэннэ, тиэтэйэ
Уон сэттэ кэлэн кэккэлиэ.
Ебугэлэр кинини
Дьоллоох чыыбыла дииллэрэ.

Уон абыс
Уон абыс..., уон абыс –
Умнуллубат кэрэ саас:
Эдэрдэргэ урдук чиэс –
Быыбар аана абаас.

Армияба ынырыы
Уолаттарга дьэ уеруу:
Ытык иеьи толорор,
Сулууспалыыр кэм кэлэр.

Таабырыннар:

Биьиги ийэлэрбит, абаларбыт, эбэлэрбит, эьэлэрбит ордук уьун кыыны остуоруйалаьан, таабырыннаьан, олонхо истэн атаараллар эбит.

Мин, бугун эьизэхэ чыыбылалардаах таабырыннары таайтарыам.

- 1) Уус о5о биир оро5унан субуллаар уьу. (эрбии тиьэ)
- 2) Икки манан биэ охсуьарын биир кугас биэ быыьыыр уьу. (тиис, тыл)
- 3) Туерт о5о биир бэргэьэлээх уьу. (остуол)
- 4) Унуо5а да, этэ да суох биэс тарбах баар уьу. (перчатка)
- 5) Уон о5о биирдии мууьу кете5ен иьэллэр уьу. (тынырахтар, тарбахтар)
- 6) Биир сылга тереебуттэр,
Аттара эрэ атыттар,
Ахсааннара сэттэлэр. (нэдиэлэ)
- 7) До5отторум абыстар,
Миигиттэн бары кыралар,
Уонна диэри аахтаргын,
Миигин ааттаабакка булбаккын. (9)
- 8) Ахсаанын да билбэтэр, уьуннук суктум кинини. (баттах)

Уоннаах бэйэтинэн хаалла.

Уон алта
Уонна алтаны эбээккин,
Уон алта чыыбыла баар буолла.
Уоннаах, биирдээх киниэнин
Уратытын этэттээн.

Уон алта, уон алта
Бэлиэ да саас буоллаба:
Паспорт ылар уеруутэ
Тийээн кэллэ эйизэхэ.

Уон то5ус
Арай уоммут биьизэнэм
То5уьунан улааттын,
Ханнык ааттаах чыыбыла
Тахсан кэлиэй бу манна?

Суурбэ
Уонна уону эбэннэр,
Икки уону ылаллар.
Ону суурбэ диэбиттэр,
Судургутук ааттыышлар.

Хаьан эрэ, былыргыта,
Суурбэлиинэн аабаллара
Туерт уону билбэттэрэ,
Икки суурбэ дииллэрэ.

III Туумэх.

Ооннуур ма5аыына

Ма5аыынтан 200 мееекке ооннуур атыылаыахтааххыт.

IV Туумэх.

Тэннэбили суоттаабын.

$$X+32=53 \quad 80-x=66$$

V Туумэх.

Капитаннар куоталаыаллар.

$$2,3,4 \quad 1,5,8$$

VI Туумэх.

Дыиэ5э улэ... Эбиэхэ дыиэ5э улэ бэриллибитэ, чыыылардаах нууччалыы, сахалыы ес хобооннору теье элбэ5и булар эбиккитий?

VII Туумэх.

Прямоугольник изнин, периметрин булуу.

Тумук: Кыайылаахтары быыары